

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI.

X. BIND. 1884—85.

UDGIVET

AF

DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB.

AALBORG.

FORLAGT AF MARINUS M. SCHULTZ
OG TRYKT I STIFTSBOGTRYKKERIET.

Om Kong Hans, Skjærup—Veile.

Ved H. E. Friis.

I Pontoppidans danske Atlas anføres under Riber Stift om Skjærup ved Veile: »I Skjerup By er en Gaard, hvør der i gamle Tider har været et Kongeligt Jagt-Huus, en Jagt-Stald og en Barfred eller Asylum. Sammesteds holdte der altid før Souverainiteten 4 Bøndervogne, kaldte Holds Vogne, som skulde kjøre i Kongelige Ærinder og i Ægt med Adelen, naar deres Vei faldt der forbi. Paa denne Gaard boede henimod 300 Aar en Familie, Fader og Søn efter hinanden indtil 10 Led, alle af Navn Hans Hansen. Saalænge Mandslinien varede, og der var en Søn kaldet Hans Hansen, var Stedet benaadet med adskillige Privilegier, hvilke ophørte, da Mandslinien gik ud.«

Naar der spørges, hvorfor dette Sted havde denne særlige Benaadning og hvorfor Begunstigelsen var netop knyttet til, at Navnet Hans Hansen bevarede, da har Sagnet, som endnu lever der paa Egnen, vistnok Ret, naar der siges, at den første Hans Hansen var en naturlig Søn af den senere Kong Hans, der som ung Prinds havde været tilhuse i dette Barfred. Moderen var en Pige af simpel Stand, som Sagnet fortæller, at Prindsen saae ved Stedets Gadekjær keskjæftiget med Vadsketoi, og med hvem han gav sig i Samtale og fandt stor Behag i. Sagnet fortæller endvidere, at da man Aaret efter underrettede Prindsen om, at Pigen havde født en Søn, vedkjendte hans Høihed sig denne som sin, da Barnet var født med et Modermærke paa høire Arm ligesom Prindsen

selv. Barnets Navn blev slet og ret Hans Hansen efter Faderen; dengang havde man endnu ikke begyndt at danne Særnavne for uægte Kongesønner, som senere hen i Tiden. De Benaadninger, som bleve Personerne i Hans Hansens Gaard til Deel fra Led til Led, skrev sig jo nok fra, at den første Hans Hansen var født i bemeldte Barfredsgaard. Denne ligger i en Lavning i Skjærup By, nu Matrikel Nr. 13 ab, ikke langt fra Skjærup Kirke.

Ovennævnte Vandsted eller Gadekjær paapeges endnu tæt sydvest for selve Gaarden.

Skjøndt det jo vel ikke er aldeles bestemt godtgjort, at bemeldte Barfred ligger paa samme Sted eller er identisk med Kongsgaarden Skjærupgaard, hvor f. Ex. Kong Erik Emun stundom opholdt sig, og hvor Peder Syv angiver, at Kong Hans er født, saa kan det jo imidlertid godt være, at det er saa. Selv om Kong Hans var født paa samme Sted — hvorom senere —, saa synes dog den Omstændighed, at Benaadningen var knyttet til Navnet Hans Hansen, og at dette blev baaret fra Led til Led, at henpege paa den naturlige Stamfader, som Sagnet veed at udpege.

Denne Kjæde af Hans Hansen'er blev ei heller brudt i de 250 Aar, da Gaarden eller Stedet havdes inde af den Slægt. Ja selv efter Aaret 1681, da den dalevende Hans Hansens paa den Tid eneste Søn Hans Hansen døde i sit 19de Aar, maa en anden Søn Hans Hansen have kunnet tage Gaarden i Arv, da der jo udtrykkelig anføres: at i 10 Led gik Gaarden i Arv fra Fader til Søn af samme Navn Hans Hansen, til hen i Midten af det attende Aarhundrede, omkring ved Ao. 1750, da Slægten uddøde.

Da Skjærup Sogns Kirkebøger desværre ere brændte for endeel Aar siden, har man nu ikke anden Oplysning end de sparsomme Efterretninger, som et Epitaphium og flere Gravplader i bemeldte Kirke kunne give. Naar undtages en enkelt Gravsteen over en anden Familie, er Familien Hans Hansen den eneste i Sognet, der er begravet i Kirken. Det Lem af Familien, som døde i Kong Christian den 4des Tid, blev begravet »inde i Choret for Alteret«, som der staaer at læse paa Epitaphiet. En saadan Plads var paa den Tid jo ellers kun forbeholdt Adelsmænd; ja hvad mere er, han fører i sit Vaaben paa Epitaphiet en springende blaa Løve eller Leopard,

som jo Kongesønner — ægte eller uægte — altid førte; og, om det nu er forsætligt eller tilfældigt: denne springende Leopards eller Løves Stilling og Form er ligesom de gammel-dags udhuggede paa Kong Hans's Gravmonument af Sandsteen, fordem i Graabrødrekirken, nu senest i St. Knuds Kirke i Odense.

Af Gravpladerne over Mænd af Navnet Hans Hansen er den ældste, som nu forefindes, fra Aaret 1579; den er smukt udskaaret i en stor massiv Egeplanke af eet Stykke. I Hjørnerne ere de 4 Evangelisters Symboler, Ørn, Løve o. s. v., udskaarne; i Midten Frelseren paa Korset; i Randen staaer:

»Erlig oc fornomstig Maan Hans - Hans - Søn, som død 1579 i Augustus oc blef her begravet«;

(paa begge Sider af Korset):

»Heer byger vi Baarge oc stoer Fest,
men heer er vi fremmet Gest.
Vi tencker der menst derpaa,
som vi skule tel evig Tid bo.
Tien Gud oc haalt hans Bod,
Du blifver hans Baaren ivenlig.

Amen.

G: M: T

1579

(Paa Foden):

Eck - ben - al - dot

Et Vers med Udtryk som »Borge og Fæste« tyder jo ogsaa hen paa, at Vedkommende har kunnet bruge Udtryk, som ellers kun brugtes af adelige Personer.

Paa en anden Ligplanke af samme Beskaffenhed staaer:

H E R I H S

Herunder Hviler Salig Anne
Olufs Dater Salig Hans Hansens
Hæstru som død Anno 1612
hindis Sel Gud have

Paa Foden findes et Hjærte med et X igjennem, omgivet af Bogstaverne T foroven, B forneden og paa Siderne G og A.

Paa en tredie:

»Her under hviler erlig Mands s: Vellom Sørensen af Lystrup herrides foget i væster Lisbjærre herrit oc skrifer i Øster Lisbjærre herrit som døde hos hans Svoger Hans Hanssøn i Skjærup Anno 1616 den 11te Augustus og er gifuen for dete Begravelsessted Hans Hansøns Gaars Ager, som kaldes Bloes Ager, og skal samme Ager høre Skjærup Kiærcke til, saalænge same Begravelsested hører Hans Hanssøns Gaard til.«
Forneden Bogstaverne S W S sammenslyngede.

Af Veile Præstekalds Liber daticus sees, at Kong Hans Anno 1491 og 1493 har stadfæstet Mensalgods til Præsten Hr. Jens Adrsen i Veile; der nævnes ogsaa deri en Ager paa Skjærup Mark, hvilken dog mange Aar efter til daværende Præsts Beklagelse »er frakommet Kaldet paa Grund af manglende Dokumenter«; — om det var ovennævnte Bloes Ager, der muligen var afvunden ved Proces eller efter Reformationen erhvervet tilbage fra Veile Kirkes Mensalgods, kan ikke sees.

Paa en fjerde Egeplanke er udskaaet:

»Jeg er opstandelsen og Lifvet.

Her under liger begrafvit two erlige Ægtepersoner: Hans Hansøn fordom Delefogit i Holmands herit som døde 28 Juni Anno 1631 oc Sofie Grøns Dater som døde dend 8 December Anno 1633.

Gud gifve dennom med alle tro Kristne en gledelig Opstandelse. Amen.«

T
G A
B

Paa et Epitaphium staaer gjentaget:

»Anno 1631 — 28 Juni døde Agtbare og Velforneme Mand Hans Hansen Kongelig Mayesteds Dele Foget I Holmands Herrit.

Hviler inde i Choret for Alteret.«

Paa ovennævnte Epitaphium er det, at den springende blåa Leopard eller Løve i et Skjold med Hjælm og lukket Visir og Fjerbusk over findes anbragt.

Da Skjærup Kirke ifjor ombyggedes, og der ved den Leilighed ikke er kommen yderligere Gravsteen eller Oplysninger frem, saa kommer man ikke nærmere med at dokumentere Sagnets Berettigelse om Familien Hans Hansens Forhold til Kong Hans. Selv om denne Konges Fødested hersker der jo Tvivl; thi, skjøndt der i de fleste historiske Værker siges om Kong Hans, at han fødtes 1455 i Aalborg, saa er det dog vist mere end tvivlsomt, at det forholder sig saaledes. Den Skibyske Krønike, hvorfra man har øst sin Viisdom, blev først skrevet 79 Aar efter Kong Hans' Fødsel, og deri staaer der om den Sag: »Kong Hans døde i Aalborg, en By i Nørrejyland, hvor han ogsaa var født«; men da dette »hvor« ligesaagodt kan henføres til Nørrejyland som til Aalborg, saa kan man bedre forstaa, naar den lærde Resen skriver: »Kong Hans er født i Nørrejyland, uvist hvor.«

Det eneste Sted, der nævnes med Bestemthed, er Skjærupgaard, 1 Miil Øst for Veile, idet Historikeren og Præsten Peder Syv siger kort og godt: »Kong Hans blev født paa Skjærupgaard.« Muligen at Kong Hans' Forældre, som forud for ham havde havt 2 Sønner, Oluf og Knud, der begge vare døde som spæde i Kjøbenhavn, havde kunnet have Lyst til at unddrage sig et Sted, hvor Pest ofte optraadte, og derimod at vælge et sundere Opholdssted eller ogsaa i Røgjeringsanliggender skulde til Aalborg. Det er jo muligt, at Dronningen paa denne Reise til Aalborg er bleven overrasket af Fødselen i Nærheden af Skjærupgaard og der tyet hen. Født paa Reisen til Aalborg er saa senere omformet til: født i Aalborg. Som sagt, Historien tier derom; Peder Syv, den eneste, der nævner Skjærupgaard, staaer ligesaagodt til troende, som den usikre Angivelse andetsteds. Prof. C. Paludan-Müller siger: »Vanskeligt er det ogsaa at forstaa, hvorledes Præsten Peder Syv kunde falde paa at nævne Skjærupgaard som Kong Hans' Fødested, ifald det var et reent Fantafoster; thi at han skulde falde paa at nævne det Sted, naar der ikke var noget derom, synes neppe troligt; — saa-

ledes staaer Skjærupgaard mod Aalborg.◀ Intet andet Sted nævnes med Bestemthed; det eneste, man veed, er, at Kong Hans er født i Nørrejylland.

Kong Hans viser under sin Regjering særlig Velvillie mod Skjærup og nærmeste By og det deri liggende Kloster, saa det muligen forklares, naar man tænker, at Kongen har følt sig knyttet til disse Steder, denne Egn paa en Maade staaende i Forbindelse med det ovenstaaende udviklede.

Da Kong Hans Aar 1484 stadfæster Veile By's Privilegier, skjænker han, som det synes, uden nogen egentlig Foranledning fra Byens eller Klosterets Side dette sidste Løget Mark og Skov. Ordlyden er:

Wii Hans meth guds nade Danmarcks, Norgis, Wendes oc Gothes Koning vduald till Swerige, hertug i Sleswiig oc i Holsten Stormarn oc Ditmerschen hertug greffue i Oldenborg oc Delmenhorst

Gøre alle witherlicht, at wii aff wor sønderlige gunst oc nade haue taget oc vnfonget oc tage oc vnfonge meth thette wort obne breff wore elskelige borgemestere, raad, borgere oc menighed vdi Wedle vdi wor koniglige frid, hegn, wern oc beskerming besønderlige at forsware oc fordatinge till rette oc vnne oc stadfeste wii thennem alle the nader, friiheder oc privilegie, som wor kære fader koning Christiern oc andre wore forfædre fremfarne koninger vdi Danmarck thennem nadelige vnt oc giffuit haffue frii oc uhindrede at nyde, bruge oc beholde meth alle theris ord oc article som the breff thervpaa gifne ere, ydermere inneholde oc vduise.

Item vnne wii oc tillade, at the her efter mve oc schule nyde, haffue oc beholde till theris bys nytte oc behoff wor oc kronens iord Løget mark meth skow oc all sin tilliggelse, liggendis vden for Wedle som the nw self i wære haffue, swo lenge wor nade tilsiger i swo made at the schule huert aar giffue ther aff een tønne smør oc andworde then huert aar prieren oc brødre i sworte brødre closter i Wedle, oc the therfore igen schule trolige bethe til gud fore forskreffne wor kære fader Koning Christiern, oss, wor kære husfrue oc barn¹⁾)

¹⁾ Dette Barn var den senere Kong Christiern den 2den, som fødtes paa Nyborg Slot d. 2den Juli 1481; — det næstældste Barn af Kong Hans' Ægteskab, Prindsesse Elisabeth, fødtes først i Aaret 1485.

i then guds thieneste som the therefore vppeholde schule. Thi forbiude wii alle ehwo the helst ere eller wære kunde, thennem her emod at hindre eller hindre lade, dele, platzse eller i nogre made vforrette vnder wor koningslige heffnd oc wrede. Datum in castro nostro Nesbyhouit dominica infra octavam ascensionis domini anno eiusdem m c d l x x quarto sub secreto appenso.

Ad mandatum domini regis per dominum Strangonem Nicholai militem. *N. Skaffue* canceller.

(o: Søndagen inden otte Dage efter Christi Himmelfartsdag [30 Mai 1484].)

Da der paa den Tid var vel 20 Sortebrødreklostre her i Landet, viser Kong Hans Klosteret i Veile en særlig Gunst og Tillid ved at betro Forbønnen til Sortebrødrene dersteds.

Tyve Aar senere, Aar 1504, udsteder Kong Hans et andet Dokument til Veile By, hvis Ordlyd er:

Wi Hans med guds nade, Danmarcks, Sweriges, Norgis, Wendes oc Gothes Koning, hertug o. s. w.

Gøre alle witherlicht at wii aff wor frie wilge oc beraade hu haffuer nv sold, schiødet oc afhendet oc med dette wort obne breff selge, schiøde oc afhende fra oss oc wore arfuinger oc effterkommer Koninger i Danmarck oc indtil wore kiere undersaatte borgmester, raad oc menighed vdi Wedle oc theris effterkommer Romszgaard liggend vden for Wedle med alle sine tilliggelse alle wegne til markeskiell oc schall oc mve fornæfnte Romszgaard werre oc ligge vnder oc i Wedle byfred oc byrett och schule samme wore vndersaatte oc theris effterkommer i Wedle giffue aarligen til goede rede: Fjorten marek pending aff samme gaard, om sancti Mortens dags tide, oc kiendes wi oss att haffue fanget fuld verd for fornæfnte gaard oc sin tilliggelse effter wor egen willie oc fuldnøie. Thi beplichter wi oss och wore effterkommere Koninger i Danmarck at frii, hiemble oc fuldkommeligen at till staae fornæfnte wore vndersaatte i Wedle oc deris effterkommere fornæfnte Romszgaard med alle sine rette tilliggelse til euindelige eiendomb eie. Schulendes for huer mands tiltalle fri, som der paa med rette talle kand i nogen maade.

Schede dett saa, dett Gud forbiude, at fornæfnte gaard worde them eller theris effterkommere wore vndersaatte vdi Wedle affwonden med nogen rettergangh for wor wanhiemmelis

brøst schyld, da beplichter wii os oc wore efterkommere Koninger i Danmarck at wederlægge them eller theris efterkommere saa goed en gaard igjen aff rente oc Leiglihed inden sex samfelde ugger dernæst efterkommendis oc holde them oc theris efterkommere vden schade.

Giffuid udi Hundsbech Sancti Ketilli dag Aar efter Guds Biurd m. d. quarto under wort Secrete (o: 11te Juli 1504).

Samme Aar eller Aaret iforveien var Kong Hans i Veile og bevilliger, at »Raadmand Niels Jonsøn, hans kiere Huusfrue Kirstine og et deres Barn« paa Livstid maa beholde Kobbelmade Eng.

Det var forresten den samme Niels Jonsøn, hos hvem Kong Christiern den 2den boede, da han i Januar 1523 ved Mogens Munk modtog Opsigelsen fra den jyske Adel, som var forsamlet i Viborg.

Denne Raadmand Niels Jonsøn maa have været en velstaaende Mand; thi Aaret 1518 byggede han det søndre Kapel ved Veile Kirke til egen Familiebegravelse. Herom hedder det i en gammel Optegnelse:

»Nis Jonsøn Borgermester i Wedel Han boede udi det Husz nest norden Kierckestrede tuert offuer for Kilden oc bygte Han den Sønder Capelle I woris Kircke. Huor findes efterskrefne Latinske oc danske Ord med gamble muncke Bogstaffuer under Huelvingen optegnet:

Aar efter Gudz Byrd 1518 tha er denne Capelle fuldkommen, the Hillige Trefoldighed til Lof, af Hederlig mand Nis Jonsøn for sig, sin Hustru, Børn, for-Eldre oc efterkommen slegt«

Kong Christian den 3die fortsætter Kong Hans' Godhed mod den Jonsøn'ske Familie; thi 1539 og 1542 »finge Niels Jonsøns Børn, nemlig Sognepræst Oluf Nielsen og Borgmester Mads Nielsen i Weile og deres Søster Karine Sveders for dem og deres Børn« paa Livstid Stadfæstelse paa samme Eng.

Af en Optegnelse, som Borgmester Clemen Søfrensen i Veile, der levede paa Christian den Fjerdes Tid, har optaget over Acter og Dokumenter, som da fandtes i Veile By's Archiv, forinden Wallensteins Soldater ved Besættelse af Byen ødelagde næsten alt, sees der, at Kong Hans har udstedt 9 forskjellige Gavebreve, Skjøder, Begunstigelser og Grændse-reguleringer, altid i Byen Veiles Faveur.

Af alle Breve og Stadfæstelser til Veile By er Gavebrevet af 1484 det mærkeligste, ligesom det var det første Brev til denne By, Kong Hans underskriver efter Thronbestigelsen.

Kan man ikke nogenlunde udtyde eller forklare sig det saaledes: stort var det Arbeide, som Kong Hans havde overtaget ved Faderens Død, at samle og holde sammen paa de tre nordiske Riger. Ungdommens Tid var forbi; den unge Konge var lykkelig gift og havde en Søn, som han haabede kunde tage Arv efter ham. Kan man ikke tænke sig, at den hele Gave, efter Datidens Opfattelse og Begreb, var en Udsoning, en Aflad for Fortidens Vildfarelser eller mild Gave til nærmeste Kloster, deels Taknemlighed mod den afdøde Faders Minde, deels Glæde over det lykkelige Ægteskab, samt Forbøn for den lille Søn, som dengang endnu var eneste Barn.

Seet i det Lys er der en nogenlunde rimelig Forklaring af Kong Hans' Gave til dette ellers ubekjendte Kloster i en uanseet By, men som laa næst Nabo til Skjærupgaard, der bestemt mere end noget andet Sted eller By er nævnt som det Sted, hvor Kong Hans første Gang saae Dagens Lys, om end hans Vugge muligt har gaaet andetsteds.
